

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Беларускія прыказкі, прымаўкі і загадкі / склад. Я. Рапановіч. – Мінск: Дзярж. выдав.-ва БССР, Рэдакцыя мастацкай літаратуры, 1958. – 377 с.
2. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / уклад. Ф. М. Янкоўскі. – Мінск: Беларус. нав., 2004. – 494 с.
3. Ліцвінка, В. Д. Слова міма не ляціць : Беларус. нар. прыказкі і прымаўкі / В. Д. Ліцвінка, Л. А. Царанкоў. – Мінск: Універсітэцкае, 1985. – 149 с.
4. Прыказкі і прымаўкі: у 2 кн. / пад рэд. А. С. Фядосіка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1976. – Кн. 1. – 1976. – 560 с.; Кн. 2. – 1976. – 616 с.
5. Садоўская, А. Л. Фразеалагізмы з кампанентам-арнітонімам у беларускай мове: этналінгвістычны аспект: Манаграфія. – Мінск: БДУ, 2011. – 271 с.

М. Л. Савасцюк,

аспірант кафедры беларускага мовазнаўства
філалагічнага факультэта БДУ

ВАНДРОЎКІ АНГЛІЙСКАГА ДЭНДЗІ

*Слэнг падарожнічае ўлегчы ад краю да краю.
Экспрэсіўнае слова можа за некалькі гадоў
заваяваць палову Еўропы.*

А. Ліberman

Лёс слоў у пэўным сэнсе можна параўнаць з лёсам людзей. Адны словы ўзнікаюць і, праіснаваўшы кароткі прамежак часу і выканаўшы сваю ролю, незаўважна сыходзяць, іншыя застаюцца ў мове надоўга, працягваючы аднастайнае жыццё і выконваючы адны і тыя ж задачы. А ёсць такія, якім

дастаецца цікавы шлях, поўны вандраванняў і разнастайных прыгод. Такі лёс выпаў англійскаму слову *dandy*.

Слэнгізмы ўвогуле нараджаюцца эмацыянальна: камунікантам у гэтых працэсах кіруе жаданне быць дасціпным, уражваць суразмоўцаў арыгінальнасцю, гумарам, гучаць нязмушана, або імкненне прадэманстраваць сваё грэбаванне ці абыякавасць, перадаць моцныя эмоцыі, выкліканыя пэўнай сітуацыяй або з'явай. Такія перадумовы паўплывалі ў XVIII ст. на з'яўленне ў англійскай мове слова *dandy*.

Паводле даследавання этымалогіі слова *dandy*, прадстаўленаму Анатолям Ліберманам, яно стала ўжывацца ў брытанскім слэнгу ў 1780-х гадах. Паходжанне гэтага слова дакладна невядома. Па адной з папулярных версій яно звязана з імем *Andrew* (Эндрю), для якога *Dandy* (Дэндзі) стала памяншальна-ласкальнай формай. Аднак у прыхільнікаў версіі няма тлумачэння, чаму менавіта гэтае імя стала намінальным для расфуфыранага лонданца.

Згодна другой версіі паходжання, *dandy* звязваюць са словам *jack-and-dandy* (вяселун, вясёлы франт), ужыванне якога фіксуецца на стагоддзе раней – у 1671 г. Параўн.:

*My love is blithe and bucksome
And sweet and fine as can be;
Fresh and gay as the flowers in May,
And looks like Jack-a-dandy* [12].

(Пераклад:

*Мой каханы вясёлы і дзёрзкі,
Салодкі і цудоўны, як толькі можа быць;
Свежы і вясёлы, як кветкі ў траўні,
І выглядае, як Джэк-дэндзі.)*

Дарэчы, слэнгізмаў, што абазначаюць мужчыну, які любіць прыбірацца ў прыгожае адзенне, у англійскай мове розных часоў набярэцца даволі многа. Гэта тлумачыцца тым, што слэнг – вельмі дынамічная моўная падсістэма, а таму яна пастаянна абнаўляецца. Параўн.: *blood* (1550–1660), *macaroni* (1760), *buck* (1720–1840), *dandy* (1820–1870), *swell* (1811), *toff* (1851) [1, с. 285; 15].

(У дужках прыведзены перыяды фіксацыі і актыўнага ўжывання адзначаных слоў у англійскай мове).

Эпоха дэндзі працягвалася з канца XVIII і да пачатку XX ст. Гэта часы лорда Д. Байрана і О. Уайльда, калі джэнтэльмены трацілі вялікія грошы на вытанчанае адзенне і эксклюзіўныя аксесуары, вялі багемны лад жыцця. «Што да знешняга выгляду самога дэндзі, можна пабачыць яго гарнітур (пачатку XX стагоддзя), набор манжэтаў з запінкамі, механічны цыліндр (надзвычай зручная рэч: складваецца так, што можна пакласці яго ў скрынку ці проста насіць пад пахай), калекцыю гадзіннікаў – як кішэнных, з класічнымі ланцужкамі, так і падарожных альбо кабінетных. Яшчэ адзін абавязковы аксесуар дэндзі (ды і ўвогуле джэнтльмена) – візітоўніца» [4, с. 1]. Так распавядае аўтар матэрыялу газеты «Літаратура і мастацтва», прысвечанага выставе «На старасвецкі лад», дзе былі прадстаўлены шматлікія экспанаты эпохі дэндзі [4].

Мінула больш за два стагоддзі, змянілася мода, але паняцце і сэнна існуе ў розных мовах. У сучасным англійскім грамадстве *dandy* ўспрымаецца як «мужчына, які залішне клапаціцца аб тым, каб выглядаць стыльна і модна» [13, с. 273]. Падобных да *дэндзі* англічане таксама называюць *fop* (вызначаецца як семантычна найбольш блізкае найменне). Цікава, што першапачатковае значэнне слова мае выражаную негатыўную канатацыю: ‘*дурань*’. Іншыя сінонімы: *man about town* (свецкі чалавек), *bright young thing* (*літар.* яркі юнак), *glamour boy* (гламурны хлопец) [14, с. 192].

У рускую мову *dandy* трапіў у 1831 г. з лёгкага пярэ А. С. Пушкіна. У вершаваным рамане «Яўген Анегін» пры апісанні галоўнага героя ў першай главе аўтар называе яго *лонданскім дэндзі*:

*Вот мой Онегин на свободе;
Острижен по последней моде,
Как dandy лондонский одет –
И наконец увидел свет.*

Усведамляючы, што слова новае для рускага чытача, аўтар тлумачыць яго ў нататках да першай главы праз слова *франт*. Безумоўна, у тагачаснай рускамоўнай аўдыторыі лонданскі *дэндзі* выклікае значна больш павагі і цікаўнасці, чым *франт*. У сучаснай жа рускай мове *дэндзі* разумеецца як

«вытанчана і модна апрануты свецкі чалавек; франт (у сучасн. ужыв. – звычайна іранічна)» [2, с. 671].

Згодна з данымі «Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы», *дэндзі* трапіў у беларускую мову, меркавана, праз рускую [11, с. 180]. У лексікаграфічных выданнях слова ўпершыню фіксуецца ў 1953 г. [7, с. 112]. «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» дае слова з паметай '*устарэлае*' і раскрывае значэнне *дэндзі* як «вытанчана, эlegantна адзеты свецкі чалавек; франт» [10, с. 237]. Іранічнае стаўленне да *дэндзі* ў беларускамоўным дыскурсе складальнікамі не адзначаецца. У «Слоўніку іншамовных слоў» А. М. Булыкі даецца аналагічнае тлумачэнне, але без паметы '*устарэлае*' [3, с. 476]. У манаграфіі «Лексікалогія сучаснай беларускай мовы» (1994) слова *дэндзі* разглядаецца як экзатызм у адным шэрагу з такімі як *лорд*, *лэдзі*, *мілорд*, *мілэдзі*, *сэр*, *шылінг*, што і да гэтага часу асацыіруюцца ў носьбітаў беларускай мовы з жыццём Англіі [5, с. 154]. У якасці экзатызму слова выкарыстоўваецца ў вершы Т. Барысюк, прысвечаным 75-годдзю прафесара Арнольда МакМіліна, «Што такое Лондан?» (ЛіМ, 29.09.2017):

*Што такое Лондан? Гэта Таўэр,
Біг Бэн на Вэстмінстэрскім абацтве.
Тэмза і сабор Святога Паўла.
Веліч Бэкінгемскага палаца.
Гэта каралева-дзеці-ўнукі.
Універсітэт, музей брытанскі.
Дэндзі, «Бітлз», хіпі, бугі-вугі.
Смог над Сіці, плошчай Трафальгарскай.
Блумсбэры, цуд-паркі, квет-сады.
Тут архітэктуры стройнасць ліній
і парад культурнай пекнаты.
І сярод брытанцаў – one in (a) million –
тут жыве спадар Арнольд МакМілін.*

Аднак, як заўважае А. Я. Баханькоў, «з прычыны сітуацыйнасці ўжывання экзатызмы ... застаюцца незамкнутай групай слоў, не звязаных з новай лексічнай сістэмай. Будучы неаднароднай у тэматычных, этымалагічных і семантычных адносінах, экзатычная лексіка застаецца

неаднастайнай і па сваёй “экзатычнасці”, па ступені асіміляванасці мовай-рэцэптарам. У залежнасці ад характару мовы-крыніцы (малавядомая яна ці блізкароднасная), ад частаты ўжывання і некаторых іншых прычын характар экзатызмаў можа відазмяняцца і па ступені адаптаванасці яны могуць набліжацца да слоў запазычаных» [5, с. 154]. Дынамічнасць слэнгу дазваляе лексічным адзінкам, што да яго адносяцца, пераходзіць у лік агульнаўжывальнай і нават літаратурнай лексікі [1, с. 285]. Відавочна, двухсотгадовы *дэндзі* з ‘устарэлага’ яшчэ ў 70-х гадах мінулага стагоддзя, дзякуючы цыклічнасці светабудовы вярнуў сабе актуальнасць, змяніў на беларускамоўнай глебе стылістычную прыналежнасць (не вызначаецца як слэнгізм), часткова згубіў экзатычнасць. Англіцызм фіксуецца ў «Слоўніку беларускай мовы» (2012) [9, с. 235], «Вялікім слоўніку беларускай мовы» Ф. А. Піскунова (2012) [6, с. 297]. У сучаснасці вызначаюцца наступныя значэнні слова *дэндзі*: 1) падкрэслена эlegantна апрануты свецкі чалавек; 2) эlegantны стыль у адзенні, якое шыецца з дарагіх тканін прыглушаных колераў (звычайна карычневага, бежавага, шэрага, аліўкавага), як правіла, з белай кашуляй і гальштукам [8, с. 118]. Параўн.: *Сабіну Альшову мы напрасілі класці «лук» для хлопцаў. – Сёння шмат напamкаў. Можна выбраць такія, як дэндзі, брутал, – прапануе дызайнерка* (газета «Чырвоная змена», 05.11.2015); *«Апрануты як лонданскі дэндзі» – назва артыкула, прысвечанага выбару школьнай формы* (газета «Звязда», 08.08.2020).

Як бачым, і сучасная мода ўзнаўляе цікавасць да *дэндзі*, а таму ён працягвае свае жыццё і вадроўкі па свеце.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Арнольд, И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – 2-е изд., перераб. – М.: ФЛИНТА : Наука, 2012. – 376 с.
2. Большой академический словарь. Т. 4. Г–День / [Под ред. Л. И. Балахановой, Л. Е. Кругликовой и др.] – М., С.-Пб.: Наука, 2006. – 679 с.
3. Булыка, А. М. Слоўнік іншамовных слоў. Т. 1. А–Л / А. М. Булыка. – Мінск: Беларуская энцыклапедыя, 1999. – 736 с.
4. Грышчук, Н. Dandy not dead / Н. Грышчук // Літаратура і мастацтва, 13.03.2015. – С. 1–2.

5. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. А. Я. Баханькова. – Мінск: Навука і тэхніка, 1994. – 463 с.
6. Піскуноў, Ф. А. Вялікі слоўнік беларускай мовы: арфаграфія, акцэнтацыя, парадыгматыка : каля 223 000 слоў / Ф. А. Піскуноў. – Мінск: Тэхналогія, 2012. – 1207 с.
7. Русско-белорусский словарь / под ред. Я. Колоса, К. Крапивы, И. Глебки. – М.: ГИИНС, 1953. – 788 с.
8. Савасцюк, М. Л. Англіцызмы беларускай мовы : дапаможнік / М. Л. Савасцюк. – Мінск: БДУ, 2019. – 391 с.
9. Слоўнік беларускай мовы / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы ; уклад. Н. П. Еўсіевіч [і інш.]; навук. рэд. А. А. Лукашанец, В. П. Русак. – Мінск: Беларус. нав., 2012. – 916 с.
10. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 2. Г–К / [А. Я. Баханькоў, П. М. Гапановіч, М. П. Лобан, М. Р. Суднік]. – Мінск: Гал. рэд. Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, 1978. – 768 с.
11. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 3. Г–І / [Рэд. В. У. Мартынаў]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985. – 408 с.
12. Liberman, A. Fine and Dandy (In All Except Etymology) / Anatoly Liberman [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://blog.oup.com/2009/11/fine-and-dandy/>. – Дата доступу: 14.02.2022.
13. Oxford Compact English Dictionary / Ed. by Catherine Soanes. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – XII, 1378 p.
14. Oxford Compact Thesaurus / Ed. by Maurice Waite. – Oxford: Oxford University Press, 2001. – 968 p.
15. Partridge, E. Slang Today and Yesterday / Eric Partridge. – 4th reprinted ed. – London: Routledge & Kegan Paul, 1979. – IX, 465 p.